

Srebrenitsa Soykırımı ve Sırbistan'ın Uluslararası Sorumluluğu
◆◆◆
The Srebrenica Genocide and Serbia's International Responsibility

Haydar KARAMAN*
Burak GÜNEŞ**

DOI: <https://doi.org/10.25204/iktisad.1341988>

Öz

Makale Bilgileri

Makale Türü:
Araştırma
Makalesi

Geliş Tarihi:
12.08.2023

Kabul Tarihi:
20.09.2023

© 2023 İKTİSAD
Tüm hakları
saklıdır.

Bu çalışmanın amacı, 1995'te Bosna-Hersek Srebrenitsa'da gerçekleşen soykırım suçunu juridico-political (yasal-politik) bir hat üzerinden incelemektir. Bu inceleme yapılırken, mahkemelerin vermiş oldukları kararların ne derecede siyasi olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Eleştirel hukuk çalışmalarının ortaya koyduğu gibi hukuk, doğası gereği siyasaldır. Siyasal olmasından dolayı da öznelidir. Bu öznellik ise taraflar arasındaki en ufak bir güç dengesizliğinde, hukukun siyasal güçten yana tavır almasına neden olmaktadır. Bu çalışmada da Uluslararası Adalet Divanı'nın Srebrenitsa'da meydana gelen "soykırımı" dair almış olduğu kararda, uluslararası güç dengelerini son derece ustalıkla gözettiği ve bunun sonucunda vermiş olduğu karar ile egemen devletlerin çıkar ve güç dengesini sarsmamaya gayret ettiği ileri sürülmektedir. Buradan hareketle çalışma, Srebrenitsa tarihiyle ilgili bir dizi meseleyi tekrar ele alırken; hafızayı taze tutmak ve suçu farklı açılardan ele almak amacıyla, bir bütün olarak siyasi tarihte yankılanan, suça giden süreçteki eden yönleri de inceleyecektir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde eldeki çalışma, Yugoslavya'da meydana gelen zulümleri unutturmadan, devletlerin sorumluluğu hukuku bağlamında da Uluslararası Adalet Divanı'nın vermiş olduğu kararı eleştirel bir gözle yeniden değerlendirmek gayesindedir.

Anahtar Kelimeler: Srebrenitsa, Yugoslavya, soykırım, UAD, devletlerin sorumluluğu.

Abstract

Article Info

Paper Type:
Research Paper

Received:
12.08.2023

Accepted:
20.09.2023

© 2023 JEBUPOR
All rights
reserved.

The aim of this study is to examine the crime of genocide that took place in Srebrenica, Bosnia-Herzegovina in 1995, from a juridico-political perspective. While making this analysis, an attempt was made to show the extent to which the decisions made by the courts were political. As critical legal studies reveal, law is inherently political. It is also subjective because it is political. This subjectivity causes the law to side with the political power in the slightest power imbalance between the parties. In this study, it is claimed that the International Court of Justice, in its decision regarding the "genocide" that took place in Srebrenitsa, observed the international balance of power very skillfully and, as a result, tried not to shake the balance of interests and power of sovereign states with its decision. Based on this, the study revisits a number of issues related to the history and memory of Srebrenica; In order to keep the memory fresh and to consider the crime from different perspectives, it will also examine the aspects that resonate with political history as a whole and affect the process leading to the crime. When evaluated in this context, the present study aims to critically re-evaluate the decision of the International Court of Justice in the context of the law of state responsibility, while trying to keep alive the atrocities that took place in Yugoslavia.

Keywords: Srebrenica, Yugoslavia, Genocide, ICJ, State Responsibility.

Atıf/ to Cite (APA): Karaman, H. ve Güneş, B. (2023). Srebrenitsa Soykırımı ve Sırbistan'ın Uluslararası Sorumluluğu. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 8(22), 822-838. <https://doi.org/10.25204/iktisad.1341988>

* ORCID Dr. Öğretim Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, haydar.karaman@kilis.edu.tr

** ORCID Dr. Öğretim Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, burak.gunes@ahievran.edu.tr

Extended Abstract

Background:

The Srebrenica Massacre is an important event that left a deep mark on the history of the Balkans and demonstrates the consequences of ethnic and religious hatred. The Srebrenica Massacre, a tragic event of the Bosnian War, occurred in July 1995 in the town of Srebrenica in eastern Bosnia-Herzegovina. Declared a "safe zone" by the UN, Bosnian Serb forces captured Srebrenica in an attack led by General Ratko Mladić. Even with Dutch peacekeepers present, thousands of Bosnian Muslim men and boys were separated from their families, taken prisoner and then systematically murdered. As a result of his attacks, Mladic was convicted of genocide by international courts. The massacre also exposed the failure of the international community to protect civilians.

Research Purpose:

This study aims to analyze the 1995 Srebrenica genocide from a legal and political perspective. It emphasizes the political dimension of the decisions of international tribunals. It argues that the International Court of Justice's decision on the Srebrenica genocide tends to protect the interests of sovereign states, considering the international balance of power. It also examines different aspects of the crime by revisiting the history of Srebrenica. In this context, the study critically evaluates the International Court of Justice's judgment under the law of state responsibility.

Methodology:

The methodology of this study reflects a multidisciplinary approach as it aims to examine the legal and political dimensions of the Srebrenica Massacre:

- i. A literature review was conducted, and existing academic sources and international court decisions were analyzed in depth. These sources formed the theoretical framework of the study and supported the discussions.
- ii. This paper used qualitative research methods, international archival documents and other historical sources to understand Srebrenica's historical and political context. These documents helped us better understand the development and effects of the genocide.
- iii. Qualitative data analysis methods were used to analyze the findings and conclusion in the text analysis phase.

These methods were used to organize, categorize and interpret the data obtained and helped us reach the study's conclusions. This multidisciplinary methodology aimed to address the complexity and multifaceted nature of the Srebrenica Massacre, thus providing an in-depth analysis from both legal and political perspectives and contributing to a more comprehensive understanding.

Results and Conclusions:

The research shows that the verdicts of the Srebrenica genocide case in international courts have political implications, and it can be concluded that these verdicts are shaped by international politics and diplomacy, aligned with national interests. Furthermore, the study emphasizes the necessity of responsibility at the national and international levels, concluding that the Srebrenica genocide trial catalyzes states and the international community to assume greater responsibility for human rights and humanitarian law violations. Finally, it highlights the importance of human rights and humanitarian law violations and impunity for genocide for human rights and justice. It argues that the international community must protect human rights more effectively and ensure justice.

1. Giriş

İnsanlığın bildiği en kötü suç olan soykırım, genellikle savaş zamanlarında meydana gelmektedir ve de büyük ölçekli çatışmalar sonucunda binlerce insanın bir amaç doğrultusunda planlı olarak katledilmesidir (Shaw, 2015).¹ Soykırımlar sonucunda 2. Dünya Savaşında Nazilerce yaklaşık altı milyon Yahudi, Ruanda’da Hutular tarafından sekiz yüz bin Tutsi ve en nihayetinde Sırp tarafından iki yüz bin Boşnak katledilmiştir. Sadece bir hafta içerisinde 8000’den fazla Bosnalı Müslüman’ın öldürüldüğü Temmuz 1995’teki Srebrenitsa soykırımı göz önüne alındığında, soykırımın savaş sırasındaki ve sonrasındaki etkilerini ve en önemlisi öncesini anlamak bir zorunluluktur.

Yugoslavya, Kaplan’ın (2014: 8) ifade ettiği üzere “politikanın tarihteki sürecini ve yerini mükemmel şekilde yansıtmaktadır”. Bu nedenle, Yugoslavya’da ortaya çıkan krizlerin başlangıcını 20. yüzyılın başına veya daha öncesine kadar götürmek, bir bakıma Balkanlardaki çatışma ortamının da anlaşılmasını mümkün kılacaktır. Söz konusu krizlerin ve çatışmanın temel unsurları olan dini düşmanlık, etnik nefret, kültürel farklılıklar ve ekonomik bölünme gibi nosyonların hepsinin bir arada Yugoslavya tarihinde olduğunu görmek bile çatışma riskinin ne kadar yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Zira bu konuların her biri Yugoslavya’nın dağılması sürecinde gün yüzüne çıkarak savaşların ve çatışmaların da kaynağı olmuştur. Bu sorunlar elbette tek başına doğrudan savaşı doğurmazlar; savaş, yapısal faktörleri kullanan ve onları siyasetine aracı eden Slobodan Miloseviç - dönemin Sırbistan ve Yugoslavya Federasyonu Devlet Başkanı- gibi siyasi hırsla sahip liderlerce stratejik olarak kullanılır Mevcut sorunlar Josip Broz Tito -Sosyalist Yugoslav Devleti’nin Cumhurbaşkanı- Yugoslavya’sı döneminde kontrol altındaydı. Ancak Miloseviç’in Sırp milliyetçiliğini yayılcı bir politika izleyerek kullanması sorunları çözülmesi zor ve karmaşık hale getirmiştir. Çözülmesi zor ve karmaşıktır çünkü mevcut krizin diğerlerinden farklı ayırt edici özellikleri vardır. Bunların ilki; dini ve tarihi deneyimlere dayanan çatışmaların oldukça uzun bir geçmişinin olmasıdır (yaklaşık 7 yüzyıl). İkincisi krizin tek bir kriz değil birden fazla ülke olması sebebiyle çoklu bir kriz formu taşımasıdır. Üçüncüsü krize taraf olan çok fazla unsurun var olmasıdır (Ortodokslar-Müslümanlar, vb.). Sonuncusu ise çatışmaların devlet içi bir çatışma mı yoksa devletlerarası bir çatışma mı olduğu noktasında soru işaretinin var olmasıdır (Mayall, 1996: 167).

Bu hususlar bize krizin doğasının kısmen geçmiş dini ve tarihi deneyimlere dayandığını gösterirken, Srebrenitsa’da işlenen soykırım suçu değerlendirilirken bu unsurları ve soykırıma giden süreci detaylı olarak ele almanın da önemini bizlere göstermektedir. Çünkü söz konusu bu savaş durumu, birçok unsurun dahil olduğu bir forma sahiptir. Bunu da Birleşmiş Milletler’in (BM) uygulamalarından anlayabiliriz. Örneğin BM çatışmalara müdahale etmek için genellikle bir barışı koruma misyonu görevlendirirken, Yugoslavya’da yedi ayrı barış koruma misyonu kurmuştur. Bunlardan biri de Srebrenitsa soykırım ve davasından adını sıklıkla gördüğümüz Birleşmiş Milletler Koruma Gücü (The United Nations Protection Force-UNPROFOR)’dür. Ancak ne var ki adı geçen UNPROFOR soykırım suçunu önlemede etkisiz kalmış ve binlerce Boşnak Müslüman hayatını kaybetmiştir. Diğer barış koruma misyonlarının da etkisiz kalması ve savaşın birçok bölgeye sıçraması sonucu BM, savaş sırasında yaşanan suçları incelemek ve sonrasında ise sorumluları yargılamak için 1993 yılında Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi- EYUCM (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia-ICTY)’ni kurmuştur. Sonrasında başta Slobodan Miloseviç olmak üzere Radovan Karadžić, Ratko Mladić ve Radislav Krstić’e -dönemin Sırp siyasetçi ve komutanları- cezalar verilmiştir. Unutulmamalıdır ki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Aralık 1948’de kabul edilen ve Ocak 1951’de yürürlüğe giren; Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’ne göre soykırım suçunun tanımı ve bir eylemin soykırım olarak kabul edilebilmesi için “ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla...” gruba mensup kişileri öldürmek, ilgili grubun bütününe ya da bir kısmına ciddi fiziksel ya da zihinsel zarar vermek, ilgili grubun yaşam şartlarını değiştirmek, grup içinde doğumları engellemek ve gruba mensup çocukları başka bir yere zorla nakletmek fiilleri

¹ Daha fazla bilgi için bkz. (Bassiouni, 2013: 153-157).

işlenmelidir (Parry vd. 2009: 241). Soykırımın önlenmesi sözleşmesinde verilen tanım ve unsurların uluslararası ceza mahkemelerinin statülerinde aynen kabul edildiğini de görmekteyiz. EYUCM Statüsü m.4/2, Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi m.2/2 ve Uluslararası Ceza Mahkemesi m.6 buna örnek verilebilir. Bu ve benzeri kabuller, soykırım suçunun önlenmesini ve işlenmemesini *jus cogens* kurallardan bir tanesi de yapmaktadır (Grant ve Barker, 2009: 241). Soykırım suçunun bireysel cezai sorumluluğa haiz yapısı, bireylerin uluslararası mahkemelerde yargılanmalarının önünü açmaktadır. Kaldı ki yukarıda da belirtildiği üzere birçok Sırp komutan ve siyasi figür, Yugoslavya’da meydana gelen savaş sürecinde, soykırım da dahil olmak üzere farklı suçlardan cezalar almışlardır. Ne var ki bu makale, bireysel cezai sorumluluğa değinmekle birlikte, esas itibariyle devletlerin uluslararası sorumluluğu konusunu kendisine araştırma nesnesi edinmiştir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, makale, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) ya da Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi (EYUCM) gibi ceza davalarını gören mahkeme kararlarına, ancak devletlerin sorumluluğuna dair olan söylemleri ve betimlemeleri dahilinde referans vermektedir. Bu makalenin cevabını aradığı soru ise “Srebrenitsa’da meydana gelen soykırımdan Sırbistan’ın sorumlu olup olmadığını masaya yatırmaktır. Bu maksatla da makale, UAD’nin 2007 yılında vermiş olduğu kararı kendisine inceleme nesnesi olarak almaktadır.

Buradan hareketle makale belli uğraklardan hareket ederek; yasal-politik bir hat ile söz konusu Srebrenitsa soykırımını, devletlerin uluslararası sorumluluğu bağlamında inceleyecektir. Makale, bu nedenle ilk iki bölümünde soykırıma giden süreci ana hatlarıyla ele alırken, sonraki iki bölümünde ise benzer davalara referans vererek, dava ve vaka incelemesi yaparak analitik bir incelemede bulunacaktır. Böylece soykırımın öncesi, yaşanan süreci ve sonrası bir bütünlük içinde aktarılacaktır. Makalenin en temel amacı, hukuksal süreçlerin politik maddi ortamların etkisinden kurtulmasının ve nesnel sonuçlara ulaşmasının mümkün olmadığını göstermektir. Soykırım davasının sonucunda Uluslararası Adalet Divanı’nın almış olduğu karar, söz konusu bu ince çizginin dışı vuruşudur. Zira UAD almış olduğu karar ile Sırbistan devletini soykırım yapmaktan dolayı sorumlu bulmamış fakat soykırımın önlenmesi konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmemekten dolayı sorumlu bulmuştur. Bu karar, esas itibariyle, hem uluslararası kamuoyunun beklentilerini karşılamaya dönük bir dışı vuruş hem de devletlerarasındaki güç dengesini gözeten bir ön alma gibi de değerlendirilebilir. Bunda UAD’nin devletlerin sorumluluğunu tespit etmek için benimsediği ve sorumluluğun belirlenmesinde daha düşük bir eşik benimseyen EYUCM’nin kararında belirttiği “overall control test – genel kontrol test” yerine “effective control test – etkili kontrol test” önemli rol oynamaktadır (Cassese, 2007: 650-667). Her iki durumda da karar oldukça siyasi ve bu yüzden de sonuç politikadan azade değildir.

2. Savaşın Ayak Sesleri

Birbirinden farklı tarihsel, dinsel ve etnik aidiyetin yan yana yer aldığı Balkanlar, tarihte bir yandan birlik ve ayrılık kelimeleri ile anılırken diğer bir yandan yaşanan felaketler ile hatırlanmaktadır. Bu ifadelerin yansımaları ise kendisini en çok tarihte Yugoslavya olarak adlandırılan bölgede bulmuştur. Yugoslavya elbette tarihsel olarak çok daha erken tarihlere verilecek referans ile tanımlanabilir. Fakat başlangıç olarak alınması gereken tarih aralığı 1918-1929 yılları arasında varlığını devam ettiren I. Yugoslavya dönemidir. I. Yugoslavya olarak adlandırılan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Sırp milliyetçi eğilimleri ve mevcut dengenin bozulmasıyla yıkılmış ve hemen akabinde II. Dünya savaşının patlak vermesi ile Balkanlarda çatışma ortamı tekrar ortaya çıkmıştır. Yıkıcı geçen II. Dünya savaşı sonrası Josip Broz Tito önderliğinde en kuzeyde Slovenya’dan en altta Makedonya’ya kadar uzanan bir coğrafyada üç dinden ve 9 ayrı etnik kökenden oluşan Sosyalist Yugoslavya kurulmuştur. Yugoslavya sistemi bölgenin emperyalistleri olan Sırbistan ile Hırvatistan ve Kosova üzerinde gerçekleşen Arnavut-Sırp gerilimine de son verirken, I. Yugoslavya’nın dağılmasına neden

olan Sırpların âdemi merkeziyetçi hâkimiyet çabaları özyönetimli Sosyalist² model ile kısmen kontrol altına almıştır.

Ne var ki bölgede I. Dünya Savaşı sonrası kurulan I. Yugoslavya döneminden beri süregelen milliyetçi husumetler etnik çeşitliliğin yoğun olduğu bölgelerde milliyetçilik akımları ile birleşmesiyle yok edici bir etki yaratarak (Hobsbawm, 2020: 185-198), 1990’larda Yugoslavya Komünist Partisi (YKP)’nin feshedilmesi ve Yugoslavya’nın dağılmasını kaçınılmaz hale getirmiştir (Waeber, 2008: 163). Dağılma sürecinde neredeyse bütün liderlerin milliyetçi söylem ve stratejilere başvurdukları görülmektedir (Zimmermann, 1996: 151–153). Söz konusu çökuluslu federal denge, Tito’nun ölümünün ardından, bölgede milliyetçi yapının iktidara gelmeleri ile tekrar bozulmuş; federasyon içinde milliyetçi rekabete geçiş dönemi olarak adlandırılan dönem başlamıştır. (Adaş ve Konuralp; 2020: 128).

Milliyetçilik dalgası mevcut siyasi konjonktürü belirlemektedir. Hatta önceleri milliyetçi bir geçmişe sahip olmayan Slobodan Miloseviç (Sırbistan Devlet Başkanı) ve Franjo Tuđman (Hırvatistan Devlet Başkanı)’ın bile gerek siyasi kazanım elde etmek gerekse de rakiplerini saf dışı bırakmak için milliyetçi söylem kullanmışlardır (Mann, 2005: 384). Öyle ki Miloseviç, Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki 1389 Kosova Savaşı’na yaptığı referansla, Sırpları tehditlerden koruyabilecek tek kişinin kendisi olduğuna ikna etmeye çalışmıştır. Bu söylem etnik gerilimleri artırarak sorunun bir savaşa dönüşmesinde rol oynarken (Holbrooke, 2011: 26), diğer yandan da federal yapıyı muhafaza etmeyi amaçlayan ve barışçıl otonomi reformlarını dile getiren siyasetleri de zayıflatmıştır. Bu durum bize birbirinden farklı etnik-dini geçmişe sahip halkları bir arada tutan tek ve Sırpların tahakkümüne izin vermeyen unsurun federal anayasal sistem olduğunu göstermektedir (Godina, 1998: 411–422).

Ancak dağılmanın başlaması uzun süredir tartışmalı bölgeler olan Bosna-Hersek ve Makedonya’nın da statüsünü sorunlu hale getirir. Söz konusu dağılma kronik bir düzensizlik alanı olarak tanımlanan bölgede oldukça hızla gerçekleşir. 1990 yılından Kosova ve Voyvodina’nın özerkliklerinin kaldırılması ile ilk kıvılcım ateşlenir. 1990’daki 14. Kongre³’de özerkliğin kaldırılması hususunda konfederatif (otonomcu) talepleri olan Slovenya-Hırvatistan ve merkeziyetçi Sırbistan arasında siyasi bir anlaşmazlık belirecektir. Söz konusu Kongre’de herhangi bir anlaşmanın ortaya çıkmaması takip eden 1991 yılında Slovenya ve Hırvatistan’ın bağımsızlık ilanları ile sonuçlanmıştır. Yugoslavya artık parçalanmakta olan bir devlettir (Faucompret, 2001: 6).

Bu parçalanma durumu özellikle de Miloseviç’in Velika Sırbija (Büyük Sırbistan) ideali ile birleştiğinde daha fazla etki doğurur. Bu ideal tarihsel olarak daha önce Sırp Ortodoks Kilisesi’nin ve Stefan Dušan yönetimi altındaki geniş topraklara tekrar sahip olarak bütün Sırpların tek bir Sırp devleti çatısı altında birleştirilmesi hedefine dayanmıştır (Jelavich, 2006: 117). 1990 yılında “*Ilustrovana Politika*” adlı bir Sırp dergisi tarafından yayımlanan “Büyük Sırbistan” haritası bunun bir örneğidir.⁴ Bu Büyük Sırbistan hedefi Yugoslavya’nın dağılmasına ve Bosna Savaşının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Weidmann, 2011: 1179–1180).

² Not: Burada söz edilen Sosyalist Özyönetim sistemi Suriye’nin kuzey bölgesinde PKK terör örgütü tarafından ilan edilen ve Murray Bookchin’in teorik hattına dayandırılan düşünsel hattan farklıdır. Yugoslavya’da devlet sistemi olarak inşa edilen ‘Sosyalist Özyönetim’ sistemi Josep Broz Tito ve Edvard Kardelj’in görüşlerini esas almaktadır. Bu sistem Bookchin tarafından ileri sürülen anarşist teoriyi temel alan demokratik konfederalizm ve toplumsal ekoloji görüşlerinden farklıdır. Yugoslavya’daki sistem Marksist teoriyi ve diyalektiği esas alır. Sistem Rudolf Bicanic’e göre dört temel politikadan oluşmaktadır. İlk olarak sistem katı bir merkeziyetçiliğin ortadan kaldırılmasını yani adem-i merkeziyetçi (de-centralisation), toplum içindeki insanların ve sistemin bağımsız ve demokratik olabilmesi için demokratikleşme, (democratisation), sonrasında Marksist teori’ye göre devletin sönmülerek komünist safhaya geçilebilmesi için devlet aygıtının kademeli kaldırılması (de-etatisation) ve en nihayetinde partinin devlet içindeki rolünün azaltılarak ortadan kaldırılması ve yetkinin halka (proleterya’ya) devri (de-politicisation). Bkz: (Bicanic, 1972: 243).

³ 14. Yugoslavya Komünistler Ligi Kongresi (20-22 Ocak 1990), Belgrad. Bkz: (Centrih, 2016).

⁴ Not: Karadağ ve “Güney Sırbistan” olarak tanımlanan Makedonya’nın tamamını, Bosna-Hersek’in büyük bölümünü ve Hırvatistan’ın başta Dalmaçya olmak üzere bazı bölgelerini içermektedir. Bkz. (Bora, 2018).

Miloseviç'in görüşlerini etkileyerek Sırp milliyetçiliğinin öne çıkmasında Büyük Sırbistan idealini tekrar gündeme getiren, politikalarını şekillendirmesinde etkili olan Sırp Sanat ve Bilimler Akademisi (SANU) memorandumu (Pavkovic, 2000: 88–89) ve Sırp Ortodoks Kilise'sinin (Mulaosmanović, 2019: 302–311) etkisi inkâr edilemez. Söz konusu memorandum Sırp'ların Yugoslavya dönemi boyunca haksızlığa uğradığını öne sürerken, Sırp varlığını sağlamanın tek yolu "*hangi cumhuriyette veya eyalette yaşarsa yaşasın Sırp halkının tam ulusal bütünlüğünün sağlanması*" ile ifade ettikleri tüm Büyük Sırbistan'dır. Bu nedenle özellikle de söz konusu memorandum çatışmanın fitilini ateşlemiştir (Cigar, 1995: 23).

Elbette bu iç çatışma ortamının bir diğer katalizatörü olarak işlev gören dışsal bir yapının da varlığı bilinmektedir. Bu yapı ise Avrupa Topluluğu'nun (AT) kendisidir. AT'nin birliğe üyelik söylemi ve Almanya'nın Slovenya ve Hırvatistan'a açık desteği Yugoslavya'nın dağılmasına etki eder. Zira AT üyeliği ise ekonomik olarak zorluklar yaşayan Yugoslavya için birleştirici bir politika olarak belirse de ekonomik olarak aynı zenginliğe sahip olmayan cumhuriyetler için zorlayıcı bir eylemdir. Bunun nedeni ise AT üyeliği yolunda, IMF'nin önerdiği, Yugoslavya Başbakanı Ante Markoviç tarafından uygulanan ekonomik kemer sıkma politikasıdır. Bu politika bir yandan federal bütçeyi ve kamu harcamalarını kısarken, diğer yandan da federal hükümetin etkisini azaltmıştır. Söz konusu kemer sıkma politikası ve AT üyeliği ihtimali Yugoslavya içerisindeki cumhuriyetlerin ayrılma taleplerini dile getirmelerine neden olmuştur (Johnstone, 2003: 53). Bunun sonucunda ise görece diğerlerinden zengin olan Slovenya ile Hırvatistan Haziran 1991'de bağımsızlıklarını ilan ederler.

Bağımsızlık ilanlarından iki gün sonra Yugoslavya Ordusu Slovenya'nın Avrupa sınırlarının kontrolünü ele geçirmek için harekete geçer fakat direnişle karşılaşmaları sonucunda başarısız olurlar. Belgrad yönetimi ateşkes yapmayı kabul eder ve Brioni Antlaşması imzalanır. Ancak antlaşma imzalanmasına rağmen çatışmalar bu sefer Hırvatistan'a sızır. Her ne kadar Yugoslav Ordusu Slovenya'dan çekilse de antlaşma Hırvatistan'daki durumu hafifletmediği gibi savaş Yugoslavya'ya yayılır. Eylül 1991 itibari ile Yugoslav Ordusu destekli Sırp güçleri Hırvat topraklarının neredeyse yüzde 30'una yakınına kontrol altına alır. Sonrasında Dubrovnik bombalanır ve Vukovar Sırp güçlerinin eline geçer. Birleşmiş Milletler (BM) temsilcisi Cyrus Vance öncülüğünde 2 Ocak'ta imzalanan ateşkes anlaşması ile Hırvatistan ve Yugoslavya arasındaki savaş durur.

Dağılış sürecinin daha az sıkıntılı olması amacıyla süreç tahkim komisyonuna havale edilir. İlgili komisyon, komisyon başkanı olan Robert Badinter'in adıyla anılmakta ve Badinter Komisyonu olarak bilinmektedir. Sırbistan azınlıkların ayrılık taleplerinin önüne geçilerek self-determinasyonun engellenmesini talep eder. Ancak Komisyon'un tespiti mevcut çözümlerin fiilen çoktan başladığı yönündedir. Komisyon tahkim sürecini yerine getirmek yerine etnik ve dinsel olarak farklı unsurlar barındıran Bosna'yı bağımsızlık yönünde referandum yönlendirme çabası, Bosna'yı savaşın kıyısına sürükler (Johnstone, 2003: 59–62).

Her ne kadar Bosna'da İzzetbegoviç ve Makedonya'da Gligorov, esasında askeri ve ekonomik güce sahip olmamalarından, gevşek bir konfederasyonu kabul ettiklerini ilan etseler de AT ve Almanya'nın Yugoslavya'yı bölme çabaları esasında hesap etmedikleri hızla gerçekleşen bölgesel dinamikleri sarsacak bir etkiye sahiptir (Johnstone, 2003: 59). Böylece önceleri egemenlik çizgisini savunan Makedonya ve Bosna-Hersek kendilerini bağımsızlık sürecinin içerisinde bulmuşlardır (Pavkovic, 2000: 121–122). Her iki lider için Sırp'lar tarafından coğrafi olarak çevrelenme, içerideki Sırp etnik yapılarının mevcudiyeti ve kendi sınırlarının kontrollerini kaybedecekleri gerçeği bağımsızlık ilanlarını mecburi kılmıştır. Yugoslavya artık hem federasyon hem de federe devletlerin içerisindeki ayrılıkçı taleplerin yüzeye çıktığı bir çatışma alanına dönüşmüştür.

Bunun sonucunda, ilk başlarda cumhuriyetin statüsünün daha sonraya bırakılması taraftarı olan Boşnaklar AT ve ABD'nin de yönlendirmesi ile Bosnalı Sırp'ların (nüfusun yaklaşık %33'ü) boykotuna rağmen bağımsızlık referandumuna giderler. 29 Şubat ve 1 Mart tarihlerinde yapılan referandumda %99,4 oranında çıkan bağımsızlık talebi ile 3 Mart 1992'de Aliya İzzetbegoviç –

Bosna-Hersek Cumhuriyeti kurucu Cumhurbaşkanı- Bosna-Hersek'in bağımsızlığını ilan eder (Bora, 2018: 85). Sırlar ise Karadağ ve Sırbistan'dan oluşan iki cumhuriyetli yeni Yugoslavya'nın kurulduğunu ilan ederler. BM Güvenlik Konseyi ise bu bağımsızlık ilanının hemen arkasından 757 sayılı karar ile bu yeni Yugoslavya güçlerinin ülkeyi terk etmesi yönünde çağrıda bulunarak, Bosna-Hersek'in iç işlerine karışmaması çağrısında bulunur (the UN Security Council, 1992 / Security Council Resolution 757). İlgili 1992 yazında Birleşmiş Milletler UNPROFOR (The United Nations Protection Force) birimleri kuşatılmış olunan şehre erişimi sağlamak ve hava kontrolünü ele geçirmek için gelmeye başlar. 1993 yılında ise Srebrenitsa'nın doğusundaki yerleşim yerlerine düzenlenen saldırılardan dolayı bölgeyi uçuşa yasak bölge ilan eder. Sonrasında yetki North Atlantic Treaty Organization (NATO)'ya devredilir. 836 Nolu Karar ile de güvenlik amaçlı her türlü kuvvet kullanımına izin verilir (the UN Security Council, 1993/ Security Council Resolution 836). Ancak söz konusu "çabalar" savaşın Bosna-Hersek'te patlak vermesine engel olamamıştır.

3. Bosna'da Savaş

Osmanlı döneminde büyük çoğunluğu Müslüman olan Boşnaklar diğer milletlerden (Hırvat ve Sırlardan) farklı olarak Osmanlı İmparatorluğuyla özdeşleştirilmişlerdir. Zira Sırlar müslümanlaşmaları sebebiyle Boşnakların kendi gerçek kimliklerine ihanet ettiğini ve *Sırlara ait olan toprakları çalan hain olduklarını* ileri sürmektedirler. Bu nedendir ki Sırlar tarafından Büyük Sırbistan ideasının önündeki kadim engel olarak içerdeki düşman olarak tanımlanan Boşnaklar ortadan kaldırılması gereken bir topluluktur (Bieber, 2002: 102). Bu söylem biçimi Radovan Karadžić (Bosna Sırp Cumhuriyeti Devlet Başkanı)'in Boşnakları "*Ortodoks kimliğini zehirleyen*" (Prosecutor v. Radovan Karadžić, 2014: 47596-47597) "Türkler" olarak tanımlanmasında açıkça görülebilir (Prosecutor v. Radovan Karadžić, 2014: 47777). Karadžić'e göre Sırlar "*dayanılmaz koşullar altında acı çektikleri ve kültürlerini koruma mücadelesi verdikleri 500 yıllık Türk yönetimi*" (Prosecutor v. Karadžić, 1 Mart 2010 Duruşması: 828) döneminde ezilmişlerdir ve "*artık kimsenin kontrolünde olmayacaklardır*" (Prosecutor v. Karadžić, 1 Mart 2010 Duruşması: 850-851). Ayrıca, Karadžić ve Sırlar sadece 1389 Kosova Savaşına ve sonrasındaki Osmanlı yönetimine atıf yapmakla kalmaz, 2. Dünya savaşında "Haçer" (Müslüman SS birliği) birliği ile Nazilerle beraber savaşan Kudüs Müftüsü Emin el-Hüseyini'ye de referans vererek (Bora, 2018: 133-134), İzzetbegoviç'in 1939 yılından itibaren üyesi olduğu Genç Müslümanlar (*Mladi Müslimani*) hareketini (Haçer Birliği'nin devamı olarak görülür) de hedef tahtasına koyarlar (Prosecutor v. Radovan Karadžić, 2014: 47832). Böylece zaten hali hazırda milliyetçi dalga ile var olan çatışma ortamı Bosna'ya yönelir. 1993 Haziran'ında Miloseviç ve Tudjman yayınladıkları bir paylaşım planı bildirisi ile Bosna- Hersek'in kendi aralarında bölüştüklerini açıklamaları da bunun bir göstergesidir (Gutman, 1994: 35-36).

Bosna'da başlayan çatışmalar özellikle Srebrenitsa'nın da içinde bulunduğu Doğu Bosna olarak tarif edilen Drina Nehri çevresinde (50 km² genişliğinde bir bölgede) yoğunluk gösterir. Bunun temel sebebi söz konusu bölgenin, Sırbistan Devlet Güvenlik Dairesi'nin propagandasın metinlerinde de görüleceği üzere, stratejik olarak Büyük Sırbistan için hayatî öneme sahiptir. Dolayısıyla söz konusu bölge Sırların yaşayacağı ve diğer uluslardan kişilerden arındırılmış bir hale getirilmelidir. Bir diğer gerekçe de 24 Ağustos 1989 yılından itibaren söz konusu bölgelerde Sırlara yapılan kötü muamele iddialarıdır. Örneğin Sırp kaynaklarında sıklıkla belirtildiği üzere Müslüman Boşnaklar tarafından Sırp *Bratunac, Skelani, Bljechava ve Srebrenica* bölgelerine saldırılar yapılmıştır. Sırlara göre yapılan bu saldırılar ile Boşnak Müslümanlar bölgeyi Sırlardan temizleyerek alanlarını genişletmeye çalışmışlardır. Hatta Ratko Mladiç (Bosna Sırp Ordusu Başkomutanı) Gazeteci Ljiljana Bulatoviç'le yaptığı bir görüşmede Drina Nehri'nin çevresinde yanan bölgeleri kurtarmak için Vojska

Republike Srpske (Sırp Cumhuriyeti Ordusu/VRS)'nin harekete geçmek zorunda olduğunu söylemiştir.⁵

Ancak Sırp lar için bir sorun vardır o da bölgedeki toplam nüfusun %75'inin Müslüman Boşnaklardan oluşmasıdır (Honig ve Both, 1996: 18). Tam da bu nedenle 1992 yılından başlayarak Büyük Sırbistan'ın batısına tekabül eden Kuzey Doğu Bosna'da saldırılar yoğunlaşmıştır. Sırp lar bahsedilen gerekçe ve ülkü doğrultusunda Doğu Bosna'ya, özellikle de Gorajde, Jepa ve Srebrenitsa'ya, Yugoslavya Ordusu (YNA) ve Bosna Sırp Ordusu (VRS) tarafından saldırılar başlamıştır. Miloseviç yönetiminin bu amaç doğrultusunda Bosnalı Sırp ları vekalet savaşçıları olarak kullandığını ileri sürmüşlerdir (Oliver, 2005: 147). Saldırı lar çoğu zaman da çete olarak tarif edilebilecek Sırp siviller tarafından da gerçekleştirilmekteydi. Bunların en bilineni ise "Arkan" lakaplı Željko Ražnatović öncülüğünde Sırp Gönüllü Güçlerinin (bir diğer ismiyle Arkan Kaplanları) gerçekleştirdiği saldırılardır. Andreas'a göre savaşın ortaya çıkmasında yağmacılık, silah ve mal kaçakçılığı yapmak isteyen bu paramiliter kriminal grubun etkisi fazladır (Andreas, 2004: 34-46). Söz konusu yapı bir yandan Belgrad yönetimine suç ortaklığını gizleme olanağı sağlarken diğer yandan da Karadziç'in işini kolaylaştırmıştır. Esasında Belgrad yönetimi yerel Sırp siyasi elitlerini, onların kurmaya çalıştıkları Sırp devletini ve askeri birliklerini finanse ettiğini belirten Biondich, Karadziç'in de Miloseviç yönetimi tarafından kendilerine sunulan desteği inkâr etmediğini hatta "Sırbistan olmasaydı hiçbir şey yapamazdık, kaynaklarımız olmazdı ve savaşamazdık" ifadelerini kullandığını aktarmıştır (Biondich, 2011: 245).

1992'nin ilk döneminden itibaren Bosna'ya taarruza geçen VRS ve YNA Doğu Bosna'da birçok yerleşim yerini ve de Srebrenitsa'yı işgal etmişlerdir. Mevcut kuşatmayı Naser Oriç komutasında geçmeyi başaran Boşnaklar 1992'nin Mayıs'ında da Srebrenitsa'yı kurtarmışlardır. Ocak ayına kadar da Jepa ve Tserka kasabaları kontrol altına alınmıştır. Böylece "özgür bölge" olarak tanımlanacak geniş bir bölge kurtarılmıştır. Ancak "özgür bölge" alanına yapılan hızlı ve etkili saldırılar sonucunda birçok kasaba VRS ve YNA kontrolüne girmiştir. Wood uygulanan askeri taktikleri Hitler Almanya'sının II. Dünya Savaşı sırasında uyguladığı taktiklere benzetir (Wood, 2001: 63-66). Örneğin Yugoslavya'nın parçalanmaya başlamasını takiben Sırp ların Hırvatistan ve Bosna-Hersek'te yıldırım (*blitzkrieg*) harekâtına giriştiğini, böylece bu ülkelerde yaşayan Sırp lar için "hayat sahası" (*lebensraum*) oluşturmaya kalktıklarını iddia etmiştir. Devam eden saldırılar sonucunda ise Sırp lardan kaçan binlerce kişi hayatta kalmak için Srebrenitsa'yla etrafına sığınmışlardır. Kasabanın nüfusu 60.000 üzerine çıkması ve Sırp ların kasabayı kuşatması ile halkın temel ihtiyaçları bile karşılanamaz hale gelmiştir. Wiebes'e göre kuşatılmış bölgelerin her ne kadar terk edilmesi uzunca bir süredir diplomatik olarak tartışılrsa da söz konusu bölgenin boşaltılması uygulanabilir değildir (Wiebes, 2003: 351-352). Bu yüzden Srebrenitsa artık bir mülteci kampıdır (Owen, 1995: 134-135).

Fransız General Philippe Morillon komutası altındaki BM Barış Koruma Gücü olayın daha vahim bir hal almasını engellemek için "halkın BM'nin koruması altında olduğunu" söylemiştir. BM Güvenlik Konseyi, 16 Nisan 1993 tarihinde 819 Nolu Kararında Tuzla, Saraybosna, Jepa, Goradje, Bihaç ve Srebrenitsa olmak üzere 6 bölgeyi 'güvenli bölge' olarak ilân ederek "Srebrenitsa ve çevresi güvenli bölge olacak ve burası bütün tarafların her çeşit saldırı ile diğer düşmanca faaliyetlerine karşı korunacaktır" demektedir. Aynı zamanda "Srebrenitsa'ya yönelik bütün silahlı saldırıların derhal durdurulması ve Srebrenitsa'nın etrafındaki bölgelerden Sırp ların zaman kaybetmeden çekilmesi" istenmiştir (the UN Security Council, 1993 / UNSC Resolution 819). Ancak ne var ki BM Genel Sekreteri Boutros Ghali, söz konusu karara tezat olacak şekilde, BM Barış Gücü Komutanı General Wahlgren'e ilettiği talimatla UNPROFOR'a "güvenlik bölgesinin korunması için askeri müdahalede bulunma görevinin verilmeyeceği", görevin sadece insani yardımla sınırlı tutulduğu kanaatinde olduğunu vurgulamıştır. 819 Nolu Karara aykırı olarak General Wahlgreen Boşnak General Halilović ve Mladić'i 18 Nisan 1993 tarihinde "Srebrenitsa Bölgesinin Askersizleştirilmesi

⁵ Not: Sırbistan Devlet Başkanı Željka Cvijanović'in açılış konuşmasını da yaptığı konferansta Srebrenitsa ile ilgili Sırp tezlerini ilgili konferans kitabında görmek mümkündür. Bkz. (Army of the Republic of Srpska, 2019).

Anlaşması”nı imzalamaya zorlamıştır. Bu antlaşma bir bakıma Müslümanların elindeki silâhların alınmasına dair bir teslimnamenin kendisidir.

Bu anlaşma çerçevesinde Srebrenitsa bölgesinde ateşkes yapılmasına, Birleşmiş Milletler Koruma Kuvvetleri'nden asker gönderilmesine, yaralıların Tuzla'ya ulaştırılması için hava sahası açılmasına ve şehirdeki tüm silahların koruma güçlerine teslim edilmesine karar verilmiştir. Fakat Sırlar silâhtan arındırılmamışlardı. Bu, Bosnalıları Sırlara karşı tamamen savunmasız bırakmıştır (Dikici, 2016: 50–86). Sırlar ise Srebrenitsa'daki 28. Tümen'in anlaşmaya aykırı olarak halen ağır silahları hatta UNPROFOR ile Kladanj ve Tuzla'dan silah ve insan sevk edildiğini iddia etmişlerdir. Bu gerekçeyle de Srebrenitsa'ya yiyecek maddeleri ile tıbbi malzemelerin ulaştırılmasına izin vermemişlerdir. Buna rağmen Boşnak Müslümanların tüm ağır şartlara rağmen 3 yıl süresince Srebrenitsa'yı teslim etmemeleri, Srebrenitsa'yı Boşnak direnişçiler için bir direniş sembolüne dönüştürmüştür (Honig ve Both, 1996: 19).

Oysa söz konusu saldırıların geleceği raporlarda ve kararlarda görülmektedir. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia ve Uluslararası Adalet Divanı kararlarında bu durumu gösteren ifadeler söz konusudur. Sırlara yapılan baskının artması ve Srebrenitsa'nın sembolleşen önemine binaen Karadžić 8 Mart 1995'te Sırp Ordusu'na “Direktiva Za Dalya Deystva Os. Br/ Müdahalelerin Devamı İçin 7 No'lu Harekât Direktifi” ile Jepa ve Srebrenitsa arasındaki bütün irtibatı kesmelerini ister. Örneğin 4 Temmuz 1994 tarihli bir rapora yapılan atıfa göre VRS'nin nihai hedefinin “*Drina nehrinin 50 km batısındaki bir Sırp bölgesi hedefine uygun olarak tamamen Sırp Podrinje*” oluşturularak “*Srebrenitsa, Žepa ve Gorazde yerleşim bölgeleri askeri olarak mağlup edilmesi*” olduğu görülmektedir ((Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment, 26 February 2007: 279). Bunu destekleyen açıklamalar 1995 Mart'ında Radovan Karadžić

⁶ tarafından Bosnalı Sırp Ordusuna'na iletilen 7 Nolu ve 31 Mart'ta da Ratko Mladić tarafından imzalanan 7.1 Nolu Yönergeler de görülecektir. Bu 7 Nolu yönergeye göre “*Srebrenitsa sakinleri için daha fazla hayatta kalmalarına olanak sağlamayan veya yaşam umudu olmayan tam bir güvensizlik durumu yaratılması*” emri verilmiştir (Prosecutor v. Radislav Krstic, 2004: 29). Dahası bu sözlerden çok daha önce Ekim 1991'de Bosna-Hersek Parlamentosu'nda bağımsızlık konulu bir referandumun tartışıldığı oturumda Karadžić'in soykırım ifade edercesine yaptığı dehşet verici “*Bosna Hersek'i ve Müslüman halkı olası bir yok oluşa götürmeyeceğinizi düşünmeyin, çünkü burada bir savaş durumunda Müslüman halk kendini savunamaz*” (NATO, 2008) ifadeleri aslında yaklaşmakta olan katliamın da ayak sesleriydi. Naser Oriç'in de Bosna Komutanlığı tarafından Tuzla'ya sevk edilmesi Srebrenitsa'yı savunmasız bırakmıştır.

Bunların sonucunda Doğu Bosna'ya yapılan saldırılar 6-25 Temmuz 1995 tarihleri arasında gerçekleşen, Srebrenitsa soykırımına neden olan, “Operatsiya Krivaya 95” (95 Krivaya Harekâtı) ile doruk noktasına ulaşmıştır.⁷ Sırlar 11-18 Temmuz tarihleri arasında en ağır saldırılarını Srebrenitsa ve çevresine operasyon gerçekleştirerek, yaklaşık dört gün gibi kısa bir sürede 8000'den fazla Boşnak erkeği katletmişlerdir (Karatay, 2002: 8). Srebrenitsa simgesel anlamı nedeniyle daha ön planda olsa da yaklaşık 4 sene süren savaşta binlerce sivil sistemli ve planlı bir şekilde -her ne kadar UAD sadece Srebrenitsa'da meydana gelen katliamları soykırım olarak nitelese de- soykırıma uğramış, yüz binlercesine işkence edilmiş ve on binlerce kadın ve çocuğa tecavüz edilmiştir (Honig ve Both, 1996: 18). Srebrenitsa'da meydana gelen söz konusu katliam ile ilgili olarak UAD, tarihi ve bir o kadar da tartışmalı kararını 2007 yılında kamuoyu ile paylaşmıştır. Aşağıdaki satırlarda UAD'nin

⁶ Not: Radovan Karadžić ICTY tarafından Bosna ve Hersek topraklarındaki gerçekleşen iki farklı zaman dilimini içeren soykırım suçu ile yargılanmıştır. İlki 31 Mart 1992 ile 31 Aralık 1992 arasında döneme ilişkin 8 farklı belediye/bölgede Bosnalı Müslümanları ve Bosnalı Hırvatlara gerçekleştirilen soykırım; ikincisi ise 6 Temmuz 1995 ile 1 Kasım 1995 arasındaki dönemdeki soykırım suçudur. Bkz: (Prosecutor vs Karadžić Davası, 27.02.2009 ve 19.10.2009).

⁷ Not: Sırlar tarafından Boşnakları hazırlıksız yakalamak ve Bosna'nın orta kesimlerine saldırılacağı izlenimi yaratmak amacıyla operasyona Krivaya Nehri'nin adı verilmiştir.

Srebrenitsa'da meydana gelen soykırıma ve Sırbistan Devleti'nin ilgili soykırımdan dolayı uluslararası sorumluluğunun tespit edilmesine dair aldığı karar inceleme konusu yapılmaktadır.

4. Uluslararası Adalet Divanı ve Srebrenitsa Soykırım Davası

Devletler, diğer uluslararası hukuk kişilerinde olduğu gibi hak ve yükümlülükler sahip birimlerdir. Bir hukuk düzeninde hak ve yükümlülükler sahip olmak, beraberinde, ilgili hukuk kişinin yapmış olduğu hukuksal eylem ve işlemlere bahsi geçen hukuk düzenince tanınan ve regüle edilen hukuksal sonuçlar bağlanmasını getirir. Başka bir deyişle devletler (ve diğer uluslararası hukuk kişileri) uluslararası yükümlülüklerini yerine getiremezlerse ilgili devletin uluslararası sorumluluğu doğar. Malcolm Shaw'ın da belirttiği üzere uluslararası sorumluluk hukuku, uluslararası hukukun en temel kurumlarından ve devletlerin egemen eşitliğinin yegâne sonuçlarından birisidir (Shaw, 2017: 589). Çünkü eğer egemen bir devlet bir başka devlete karşı uluslararası haksız bir fiil gerçekleştirirse ilgili devletler arasında uluslararası sorumluluk doğar. Dahası bir devletin haksız fiili ya da ihmali sonucu eski durumun yerine getirilmesi, yani tazmin edilmesi gerekir (Shaw, 2017: 589). Bu durumun adeta bir özeti olarak Uluslararası Daimî Adalet Divanı'nın 1925'te görülen bir davaya ilişkin (the Spanish Zone of Morocco Claims Case, 1925) Yargıç Huber'in tespiti öne çıkarılabilir. Yargıç Huber'e göre sorumluluk, bir hakkın doğal ve zorunlu bir sonucudur. Aynı şekilde uluslararası hukukta her hak da ilgili hukuk kişinin uluslararası sorumluluğunu beraberinde getirir (Dixon vd., 2011: 399).

Devletlerin uluslararası sorumluluğu konusundaki teamül hukukunun kodifikasyonu çalışmaları çok uzun yıllardır Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK) tarafından sürdürülmektedir. UHK 2001 yılında, "Devletlerin Uluslararası Haksız Fiillerinden Kaynaklı Sorumluluk Hakkında Taslak Maddeleri" kamuoyu ile paylaşmıştır (International Law Commission, 2001). Buna göre;

"Madde 1

Uluslararası Hukuka Aykırı Eyleminden Dolayı Devletin Sorumluluğu

Devletin uluslararası hukuka aykırı her eylemi o devletin uluslararası sorumluluğunu gerektirir."⁸

Devletlerin uluslararası sorumluluğunu ileri sürebilmek için ise ortada eylem ya da ihmalden oluşan bir tasarruf olmalı ve bu tasarrufun ilgili devlete atfedilebilir ve ilgili devletin uluslararası yükümlülüğünü ihlal ediyor olması gerekmektedir (Madde 2). Devletlerin birincil yükümlülüklerini ihlal etmelerinin tespiti ise her bir somut olay nezdinde yapılacak değerlendirme ile neticeye kavuşturulmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, Devletlerin her bir somut olaydaki ihlallerinin tespit edilmesi ve sorumluluklarının ortaya konmasında önemli bir uluslararası mahkeme olarak, ilgili hukuk alanına ciddi katkılar yapmıştır. Bakmış olduğu kimi davalar bu alandaki yorum ihtiyacını büyük ölçüde karşılamaktadır.⁹ Takip eden bölümde, Uluslararası Adalet Divanı tarafından ele alınan ve Srebrenitsa'da gerçekleşen "soykırım"ın Sırbistan devletine atfedilip atfedilmeyeceğinin yargılamasının yapıldığı Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Davası masaya yatırılacaktır.

5. Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşmenin Uygulanmasına İlişkin Dava

Yukarıda detaylıca incelendiği üzere 1990'lı yıllar, Balkan siyasetinde ve dünya politikasında önemli olayları barındıran bir dönem olagelmıştır. Sosyalist Yugoslavya'nın dağılması süreci, ardında, kanlı çatışmaları ve katliamları bırakmıştır. Söz konusu olaylar silsilesi içerisinde Srebrenitsa'da yaşananlar (12 Temmuz 1995), Uluslararası Adalet Divanı tarafından "soykırım"

⁸ Taslak Maddelerin Türkçe çevirisi için bkz. (Kaya, 2013: 358).

⁹ Söz konusu davaların listesi için (Dixon vd., 2011: 399-449).

olarak tespit edilmiştir. Mahkeme 26 Şubat 2007 tarihinde kararını kamuoyu ile paylaşmıştır (Barker ve Sivakumaran, 2007: 695). 20 Mart 1993 tarihinde Bosna-Hersek, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (FRY-Federal Republic of Yugoslavia / bundan sonra Yugoslavya) aleyhine Uluslararası Adalet Divanı'na, FRY'nin Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ne aykırı gerçekleştirdiği varsayılan eylemlerine karşı başvuruda bulunmuştur. Mahkeme, aynı yıl hem Bosna-Hersek hem de Yugoslavya tarafından yapılan geçici önlemlere dair başvuruları da ele almıştır. 1996 yılında vermiş olduğu kararda Mahkeme, Yugoslavya'nın itirazlarını haksız bulmuş ve davada yargılama yetkisinin olduğuna hükmetmiştir (Barker ve Sivakumaran, 2007: 696). Söz konusu yargı yetkisi tartışmaları, Mahkeme'nin 2007 yılında gerekçeli kararını kamuoyu ile paylaştığı dava dosyasında da önemli bir yeri işgal etmektedir.

Dava dosyası incelendiğinde, Mahkeme'nin 3 temel soruya cevap aradığı görülmektedir. Bunlar arasında ilk olarak, Srebrenitsa'da meydana gelen soykırımın, uluslararası teamül hukuku çerçevesinde değerlendirildiğinde, Yugoslavya'ya (Federal Yugoslavya Cumhuriyeti, Sırbistan-Karadağ Cumhuriyeti ve en son olarak Sırbistan Cumhuriyeti) atfedilip atfedilemeyeceğinin tespiti gelmektedir. İkinci olarak Mahkeme, soykırım suçunun Yugoslavya'nın "kontrolü, yönlendirmesi ya da talimatı" ile hareket eden kişi ya da gruplarca yapılıp yapılmadığının tespit edilmesine odaklanmaktadır. Son olarak Mahkeme, Yugoslav Devletinin soykırımın önlenmesi ve cezalandırılması hususundaki yükümlülüklerini ihlal edip etmediğini tespit etmek gayretindedir (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.379). Mahkeme öncelikle ilk konuyu, Srebrenitsa'da soykırımı gerçekleştirenlerin Yugoslavya'nın organı olup olmadığını ele almaktadır.

Buna göre Mahkeme, devletlerin sorumluluğu konusundaki uluslararası teamül hukukuna atıfla, devletlerin organları tarafından gerçekleştirilen herhangi bir eylemin, doğası gereği ilgili devletin eylemi olduğu tespitinden yola çıkmaktadır (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.379). Söz konusu kural, UHK tarafından 2001 yılında kamuoyu ile paylaşılan Taslak Maddelerin 4. Maddesinde aşağıdaki gibi yer almaktadır:

“Madde 4

Devlet Organlarının Tasarrufu

1. Herhangi bir devlet organının tasarrufu, ister organ yasama, yürütme, yargı ya da başka fonksiyonları ifa etsin, ister devlet yapısında hangi konuma sahip olursa olsun ve isterse merkezi Hükümet organı ya da Devletin yerel birimi olsun, uluslararası hukuka göre o devletin eylemi olarak kabul edilecektir.
2. Organ, Devletin iç hukukuna göre bu statüye sahip olan her kişi veya birimi içermektedir” (İbrahim, 2013: 358).

Taslak Maddelerin 4. Maddesinde de belirtildiği üzere, Devletin herhangi bir organının eylemleri ilgili Devletin eylemi olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Mahkeme, değerlendirmesine, ilk olarak, soykırım suçunu işleyen kişi ya da grupların Yugoslavya'nın iç hukukuna göre organı olup olmadığının tespiti ile başlamaktadır. Bu durumda da Mahkeme'nin önünde iki soru bulunmaktadır: Soykırımı işleyen kişi ya da gruplar Yugoslavya'nın *de jure* veya *de facto* organı mıdır?

Srebrenitsa'da meydana gelen soykırımın faileri olarak görülen General Ratko Mladic, Bosnalı Sırpların devleti olan the Republika Srpska ya da the Republika Srpska'nın resmi ordusu olan Army of the Republika Srpska'nın (VRS) eylemlerinden Sırbistan'ın sorumlu tutulabilmesi için uluslararası teamül hukukuna göre bu kişi ya da kurumların Sırbistan'ın bir organı olması gerekmektedir. Mahkeme başvuruçunun ortaya koyduğu delilleri detaylıca incelemiş ve başvuruçunun bu manadaki iddialarına olumsuz cevap vermiştir. Mahkemeye göre ilgili kişi ya da gruplar, Sırbistan Devletinin iç hukukuna göre Sırbistan'ın *de jure* organı değildirler (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası 2007: para.388). Her ne kadar başvuruçunun, kimi VRS komutanlarının maaşlarının Sırbistan tarafından ödendiğini ve bu durumun da açık şekilde ilgili kişilerin Sırbistan adına hareket ettiğini gösterdiğini

iddia etse de Mahkeme, aynı kanıda değildir. Mahkemeye göre her ne kadar Sırbistan hükümetinin ilgili kişilere maddi destekte bulunduğu vakıa olsa da (maaş ödemesi de dahil olmak üzere) söz konusu yardımların, günün sonunda, ilgili kişileri Sırbistan'ın birer organı yapmaya yetmeyeceği bir gerçekliktir. Çünkü ilgili kişiler the Republika Srpska (2019)'nın yetkili organlarıncı atanmış ve the Republika Srpska adına görev yaptığı ortada olan kişi ya da gruplardır. En azından başvuru tarafından Mahkeme'ye sunulan delillerden aksi kanıtlanamamaktadır. Sonuç olarak VRS ya da General Mladic gibi isimler, direktiflerini Bosnalı Sırp otoritelerden almakta ve onlar adına hareket etmektedirler. Bu yüzden de ilgili kişi ya da gruplar, Sırbistan'ın resmi devlet bütünlüğü içerisinde birer hukuksal organ olarak değerlendirilememektedirler (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.388).

Aynı şekilde başvuru tarafından Srebrenitsa'daki katliama iştirak ettiği ya da bizatihi gerçekleştirdiği iddiasıyla "Scorpions" ya da "Red Berets" isimli paramiliter grupların (Soykırım Davası, 2007: para.289), Sırbistan Devleti'nin iç hukukuna göre organı olduğu ileri sürülmektedir (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.389). "Scorpions" isimli paramiliter grubun Sırbistan İç İşleri Bakanlığı'na bağlı birer birim olduğu yönündeki iddialara ilişkin Mahkeme, söz konusu yapının ilgili olayların gerçekleştiği 1995 Temmuz'u dikkate alındığında, Sırbistan'ın iç hukukuna göre birer organı olduğunu söylemenin mümkün olmadığına hükmetmiştir. Mahkeme ayrıca şu notu da düşmektedir: Bir devletin kullanımına tahsis edilen bir birim, eğer gönderilen devlet adına iş ve işlemler yapıyor ve gönderici devlet adına faaliyet yürütmüyorsa, gönderici devletin sorumluluğu (ilgili somut olay nezdinde) doğmayacaktır (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.389).

Yukarıda isimleri geçen birimlerin ya da kişilerin, Sırbistan Devleti'nin iç hukukuna göre Sırbistan'ın *de jure* organı olmadığına hükmeden ve böylelikle ilgili kişi ya da grupların hukuka aykırı eylemlerinin doğrudan Sırbistan'ın eylemi olmadığını tespit eden Mahkeme, şimdi de ilgili kişi ya da grupların Sırbistan'ın *de facto* organı olup olmadığını tartışmaktadır. Bu tartışmayı yaparken, 1986 yılında vermiş olduğu *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. United States of America, 1986, *bundan sonra Nikaragua Davası*) kararına atıf yapmaktadır (Nicaragua v. United States of America, 1986). İlgili kararda Mahkeme, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Nikaragua'daki kontralara yapmış olduğu yardımların mahiyetini ve hukuksal etki ve sonuçlarını tartışmaktadır. Buna göre kontralara verilen destek, kontraların ABD hükümetine "tam bağımlı" yapmamakta, bu yüzden de kontraları ABD'nin silahlı kuvvetleri gibi görmeye imkân tanımamaktadır. ABD ile kontralar arasında bu denli yoğun, tek taraflı ve tam bağımlılık ilişkisinin olmaması, kontraların ABD'nin bir organı gibi düşünülmesinin önüne geçmektedir (Nicaragua v. United States of America, 1986: paras.109-110).

Mahkemenin vermiş olduğu yukarıdaki karar, bir devletin iç hukukunda organ olarak değerlendirilmese de fiili olarak ilgili devletin organı olarak nitelenebilecek yapıların olabileceğini göstermektedir. Ancak Mahkeme, böylesine bir tespitin yapılabilmesi için ilgili kişi ya da grupların söz konusu devlete tam bağımlı olmasını şart koşmaktadır. Başka bir deyişle Mahkeme, ilgili kişi ya da grupları *de facto* organ olarak niteleyebilmek için yüksek bir test eşiği öngörmekte ve bunu da "complete dependence test (tam bağımlılık testi)" olarak nitelemektedir. Sonuç olarak Mahkeme, önüne getirilen delilleri incelemesinin neticesinde, ne Bosnalı Sırpların (the Republika Srpska, VRS gibi) ne de paramiliter grupların (the Scorpions, Red Baretts gibi), ilgili tarihte, Sırbistan'a tam ve tek taraflı bağımlılığının olmamasından dolayı, Sırbistan'ın *de facto* organı olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir; bu yüzden de Sırbistan'ın Srebrenitsa'da meydana gelen soykırımdan dolayı sorumluluğunun olamayacağını ortaya koymuştur (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası 2007: para.395).

Mahkeme yukarıdaki tespiti yaptıktan sonra iç hukukta herhangi bir statüye sahip olmasa da ilgili devletin direktif, yönlendirme ya da kontrolü altında söz konusu haksız fiillerin işlenip işlenmediğini tartışma konusu yapmaktadır (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007:

para.396). Devletlerin sorumluluğu konusunda uluslararası teamül hukukunun kodifikasyonu olarak değerlendirilen UHK'nun taslak maddelerinin 8. Maddesi bu konuya hasredilmiştir. Buna göre:

“Madde 8

Devlet Tarafından Yönlendirilen veya Kontrol Edilen Tasarruf

Kişinin veya kişi topluluklarının tasarrufu, eğer bunlar tasarrufta bulunurken bir devletin talimatı, yönlendirmesi veya kontrolü altında hareket etmişlerse, uluslararası hukuka göre Devletin eylemi olarak kabul edileceklerdir” (İbrahim, 2013: 360).

Bu maddeden de anlaşılacağı üzere devletler -her ne kadar eylemi gerçekleştiren kişi ya da kişi grupları o devletin organı olarak değerlendirilemese de- haksız fiili gerçekleştiren kişi ya da gruplar üzerinde kontrole sahipse, yönlendiriyor ya da talimatı üzerine eylem gerçekleşiyorsa, ilgili devletin sorumluluğu doğabilir. Somut olayda da Mahkeme, eylemi gerçekleştiren kişi ya da gruplara dönük olarak, Sırbistan'ın kontrolü, yönlendirmesi ya da talimatı altında ilgili haksız fiili gerçekleştiren kişilerin sorumluluğunu sorgulamaktadır. Bunun için yukarıda da değinilen 1986 tarihli Nikaragua Davasına atıf yapmaktadır. Nikaragua davasında Mahkemenin tespitine göre Amerika Birleşik Devletleri'nin Nikaragua'da gerçekleşen haksız fiillerden sorumlu olabilmesi için her bir somut olay nezdinde gerçekleşen eylemler üzerinde “effective-etkili kontrolü”nün bulunması gerektiği yönünde yorum yapmıştır (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: paras.399 – 400; Nicaragua v. United States of America, 1986: 65).

Dikkat edilirse Mahkeme, her bir somut olay nezdinde ilgili devletin “etkili kontrol”ünü ya da talimatlarını aramaktadır. Bunun açık anlamı, eylemi gerçekleştiren kişi ya da kişilerin genel olarak ilgili devletin kontrolü altında olmasının yeterli görülmediği, her bir somut haksız fiilde “etkili kontrolün” aranması gerektiğidir (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.400). Her ne kadar başvuru Devlet (Bosna-Hersek) “soykırım” suçunun doğası gereği farklı bir kategori olduğunu ve zamana yayılmış eylemlerin bir bileşimi olduğu için somut eylemler özelinde “etkili kontrol” şartının aranmaması gerektiğini ileri sürse de Mahkeme, aynı fikirde değildir (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.401). Dahası başvuru, Mahkeme'nin faydalandığı “etkili kontrol test” yerine International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY)'in davaları incelerken başvurduğu “overall-genel kontrol test”in, Devletlerin uluslararası sorumluluğunun tespit edilmesinde ve hüküm kurulmasında daha uygun olduğu fikrindedir (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.402). Bu konuda Mahkeme'nin vermiş olduğu karar ciddi tartışmalara sebebiyet vermiştir. Eylemi gerçekleştiren grupların üzerinde genel bir kontrolün olmasının, ilgili Devletin uluslararası sorumluluğunun doğması için yeterli olduğunu savunan kimi yazarlar bulunmaktadır (Barker ve Sivakumaran, 2007: 703). Örneğin Mahkeme Yargıçlarından ve Mahkeme Başkan Yardımcısı Al-Khasawneh, Mahkeme'nin Nikaragua davasında uygulanan test standartlarını aynıyla ilgili davada uygulamasının zorunluluk teşkil etmediğini, etkili kontrol testin dahi kendi içerisinde farklı boyutlarının olabileceğini ileri sürmektedir.¹⁰

Sonuç olarak Mahkeme, Srebrenitsa'da meydana gelen katliamların, katliamları gerçekleştirenlerin Sırbistan'ın talimatı, yönlendirmesi ya da kontrolü altında bu eylemleri gerçekleştirmede, doğal olarak Sırbistan'ın ilgili eylemlerde “etkili kontrolü”nün bulunmadığı, bu

¹⁰ Application Of Genocide Convention (Diss. Op. Al-Khasawneh), paragraf 39: “Ne yazık ki, Mahkeme'nin Tadic davasında standardı reddetmesi, orada ortaya çıkan önemli meseleyi ele almamaktadır; yani, özellikle silahlı çatışmanın sürekli gelişen doğası gereği, farklı türdeki faaliyetler, atf kurallarında ince değişiklikler gerektirebilir. Nikaragua davasında Mahkeme, Amerika Birleşik Devletleri ve Kontraların aynı hedefleri, yani Nikaragua Hükümetini devirmeyi paylaştıklarını kaydetti. Ancak bu hedeflere, savaş suçları veya insanlığa karşı suçlar işlenmeden de ulaşılabilirdi. Kontralar hedeflerine ulaşmada kendilerini gerçekten de askeri hedeflerle sınırlayabilirdi. Bu nedenle, ortak amacın gerçekleştirilmesi amacıyla insanlığa karşı suçların atfedilmesi için Mahkeme, suçların bizzat kontrol konusu olması gerektiğine hükmetmiştir. Ancak ortak amaç uluslararası suçların işlenmesi olduğunda hem Devlet dışı aktörler hem de uluslararası suçların işlendiği bağlamdaki belirli operasyonlar üzerinde kontrol sağlanması çok yüksek bir eşik olacaktır. Böyle bir yaklaşımın doğasında olan tehlike, devletlere doğrudan sorumluluk yüklenmeksizin devlet dışı aktörler veya vekilleri aracılığıyla suç politikalarını yürütme fırsatı vermesidir.” Bkz. (Barker ve Sivakumaran, 2007: 703).

yüzden de Soykırım suçunun Sırbistan'a atfedilemeyeceğine hükmetmiştir (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.413). Aynı şekilde Mahkeme, Sırbistan'ın soykırımın gerçekleşmesi için yardım ettiği ve dolayısıyla suça iştirak ettiği savlarını da değerlendirmektedir. Mahkeme'ye göre suça iştirak etmek ile suçun gerçekleşmesini önlemek yükümlülükleri farklı kategoriler olarak değerlendirilmelidir. Suça iştirakte Mahkeme, yardımı yapan Devletin, suçu işleyen kişilerle aynı "niyet-dolus specialis"i paylaşması gerektiğini ileri sürmektedir. Suçun önlenmesi yükümlülüğünde ise ilgili Devletin, suçu işleyenlerle aynı niyeti paylaşmasına gerek yoktur. Devlet, suçun işleneceğine dair ciddi bir risk olduğunu gördüğü andan itibaren suçun işlenmesinin önlenmesi yükümlülüğü ile bağlıdır (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.421). Sonuç olarak Mahkeme, Sırbistan'ı suça iştirak etmekten dolayı sorumlu bulmamıştır (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.422). Ancak Mahkeme, Sırbistan'ın ilgili suçun önlenmesi yükümlülüğünü ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

Mahkeme'ye göre suçun önlenmesi yükümlülüğü bir sonuç yükümlülüğü değildir; aksine bir eylem yükümlülüğüdür (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.430). Değerlendirmesini bu anlamda gerçekleştiren Mahkeme, Sırbistan Devleti'nin, gücü ve etkisi dahilinde Srebrenitsa'da meydana gelen "soykırım"ı engellemek için yapması gerekenleri yapıp yapmadığını değerlendirmeye almıştır (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: paras.428-437). Sonuç olarak Mahkeme, her ne kadar Srebrenitsa'da belli bir grubun hedef alınarak ve ilgili grubun bir kısmının ya da tümünün o niyet çerçevesinde kırıma uğratılmasının Sırbistan Devleti nezdinde bir sorumluluk doğuracak şekilde ispatlanmadığını ortaya koysa da Sırbistan Devleti'nin yetkililerinin, en azından, olumsuz sonuçlar doğuracak bir ortamın varlığından haberdar olmalarının beklendiğini de belirtmektedir. Böylesine bir ortamın geliyor olması, Sırbistan Devleti'ne imkanları dahilinde tüm çabayı göstermesini ve bu şekilde yaklaşan olayları önlemek için gerekeni yapması sorumluluğunu yüklemektedir. Başka bir deyişle Sırbistan, Srebrenitsa'da meydana gelen olayların önlenmesi için gerekli tüm çabayı göstermemiş ve gücü dahilinde olayların son bulması için çabalamamıştır. Bu anlamda Sırbistan, "soykırım"ın önlenmesinin sağlanması yükümlülüğünü ihlal etmiştir. Mahkemenin bu konudaki hükmü değerlidir: "Yukarıda belirtildiği gibi, bir Devletin önleme yükümlülüğünü ihlal etmekten sorumlu tutulabilmesi için, ilgili devletin kesinlikle soykırımı önleme yetkisine sahip olduğunun kanıtlanması gerekmez; bunu yapacak araçlara sahip olması ve bunları kullanmaktan açıkça kaçınması yeterlidir" (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.438) (çeviri tarafımızca yapılmıştır). Benzer şekilde Mahkeme, Sırbistan Devleti'ni, soykırımın cezalandırılması yükümlülüğü açısından da sorumlu bulmuştur (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: para.450).

Sonuç olarak Mahkeme, vermiş olduğu kararda: 1. 13'e karşı 2 oyla, Sırbistan Devleti'nin, organları eliyle ya da eylemleri Sırbistan'ın yükümlülüklerini ihlal edebilecek kişiler vasıtasıyla "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi"ni ihlal etmediğine; 2. Benzer şekilde 11'e karşı 4 oyla Sırbistan'ın soykırım suçunun işlenmesinde iştirakinin (yardım ve yataklık) olmadığına; 3. 12 oya karşı 3 oyla Mahkeme, Sırbistan'ın, Soykırım Suçunun Önlenmesi yükümlülüğünü yerine getirmediğine; 4. 14 oya karşı 1 oyla Ratko Mladic'i ICTY'a yargılanması için transfer etmediğinden dolayı Soykırım Suçunun Cezalandırılması yükümlülüğünü yerine getirmediğine karar vermiştir (Uluslararası Adalet Divanı / Soykırım Davası, 2007: 198-201).

Mahkemenin vermiş olduğu karar, uluslararası politikayı derinden etkileyen siyasal güç dengesinin, mahkeme kararına önemli ölçüde etki ettiğinin göstergesidir. Zira mahkeme, Sırbistan'ı soykırım suçunu işlemekten dolayı sorumlu tutmamakla birlikte, uluslararası kamuoyunun haklı beklentilerini de karşılamak için Sırbistan devletini yine de sorumlu tutacak bir yol bulmuştur. Böylelikle vermiş olduğu karar ile uluslararası güç dengelerini gözettiğini ortaya koymuştur.

6. Sonuç

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası politikada gerçekleşen köklü dönüşümlerin yansımalarından Balkan coğrafyası da nasibini almıştır. İki karşıt kutbun dünya siyasetini şekillendiren rekabeti, yerini, belli bir dönem için belirsizliğe bırakmıştır. Söz konusu belirsizlik dönemi, ABD'nin belki de 2001 yılı itibariyle giriştiği tek taraflı kuvvet kullanımı girişimleri ile yeni bir boyuta evrilmiştir. Balkan coğrafyası da söz konusu belirsiz dönemde sorunlar yaşamış, çatışmalar ve dramlarla dolu bir on yıl geçirmiştir.

Josip B. Tito'nun ölümü ile siyasal istikrarsızlaştırma dönemine giren Sosyalist Yugoslavya, kendisini oluşturan federe yapıların arkası arkasına aldıkları bağımsızlık kararları ile parçalanma sürecini tatbik etmiştir. Bu süreç kanlı devletlerarası çatışmaları beraberinde getirirken, iç çatışmaları da körüklemiştir. Farklı etnik kökenlere sahip halklar arasında başlayan bu iç çatışmalar, devletlerin desteği ile uluslararası boyut kazanmış ve "soykırım" gibi suçların meydana gelmesine zemin hazırlamıştır.

Srebrenitsa'da meydana gelen "soykırım" söz konusu çatışma ortamının varabileceği en üst düzey travmayı yaşatmıştır. Binlerce Müslüman erkek ya tamamen ya da kısmen yok edilmek kastıyla öldürülmüş; kadın, çocuk ve yaşlılar yerlerinden edilmişlerdir. 1995 Temmuz'unda yaşanan bu olay, Dünya siyasi tarihine "Srebrenitsa Soykırımı" olarak geçmiştir. Bu fiili gerçeklik, 2007 yılında Uluslararası Adalet Divanı'nın kamuoyu ile paylaştığı gerekçeli kararında da teyit edilmiş, fiili olanın hukuken de "soykırım" olduğu tescillenmiştir. Bu gerçekler ışığında değerlendirildiğinde eldeki çalışma, 1990'lar ile başlayan süreci Balkanlar (daha özelden Yugoslavya) nezdinde ele almış ve Srebrenitsa'da yaşanan soykırımı inceleme konusu yapmıştır. Bunun için ise eldeki çalışma öncelikle Balkan coğrafyasında meydana gelen gelişmelerin bir dökümünü yapmış akabinde UAD'nin vermiş olduğu kararı incelemiştir.

Balkan coğrafyasında meydana gelen çatışma ortamının, uluslararası siyasetin dönüşümü, milliyetçiliğin yükselmesi ve Tito gibi bütünleştirici bir figürün ölümüyle ortaya çıktığı; bu olayların sonunda da parçalanmış yapılı bir coğrafyanın meydana geldiği ortaya konulmuştur. Ayrıca eldeki çalışma, UAD'nin almış olduğu kararı eleştirel bir gözle okuyucuya sunmak gayretindedir. Çünkü uluslararası hukuk, uluslararası siyasal dengelerin tesiri altında kalmaktadır. Uluslararası siyasal dengeler, UAD'nin almış olduğu kararı olumlu/olumsuz etkilemekte ve bu tarz 'zor' davalarda çözümsüzlüğü çözüm olarak sunabilmektedir. UAD'nin soykırım davasında varmış olduğu sonuçlar, beraberinde getirdiği tartışmalarda da açıkça görüldüğü üzere, bu çelişkili durumun dışı vurumu niteliğindedir. Zira UAD, EYUCM'nin benimsemiş olduğu sorumluluk testini kabul etmemiş; bu tercih ile devletlerin sorumluluğunun tesisinde çok yüksek bir eşik öngören "etkili kontrol" testi uygulamıştır. Bu da egemen devletler sisteminin, hukuk üzerindeki somut etkisini göstermesi bakımından manidardır.

Kaynaklar

- Adaş, S. ve Konuralp, E (2020). Eski Yugoslavya'da Sırp milliyetçiliğinin tarihsel temelleri ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılmasına etkileri. *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 107-139. <https://doi.org/10.32953/abad.755901>
- Andreas, P. (2004). The clandestine political economy of war and peace in Bosnia. *International Studies Quarterly*, 48(1), 29–51. <https://doi.org/10.1111/j.0020-8833.2004.00290.x>
- Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro) (2023, 12 Haziran), Judgment, *I.C.J. Reports*, 2007, <https://www.icj-cij.org/en/case/91/judgment>.
- Army of the Republic of Srpska. (2023, 7 Temmuz). "Srebrenica, reality and manipulation". *the International Scientific Conference*, Banja Luka. <https://ostavrs.org/wp-content/uploads/2019/12/SREBRENICA-engleski-sa-koricom.pdf>.

- Barker, J.C. ve Sivakumaran, S. (2007). I. Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v Serbia and Montenegro). *International & Comparative Law Quarterly*, 56(3), 695-708. doi:10.1093/iclq/lei190.
- Bassiouni, M. C. (2013). *Introduction to international criminal law*. 2nd Revised Edition. Brill Nijhoff.
- Bicanic, R. (1972). Turning points in economic development, Mouton & Co. *NV Publishers*.
- Bieber, F. (2002). Nationalist mobilization and stories of Serb suffering: The Kosovo myth from 600th anniversary to the present. *Rethinking History*, 6(1), 95–110. <https://doi.org/10.1080/136425200110112137>
- Biondich, M. (2011). *The Balkans: Revolution, war, and political violence since 1878* (Vol. 3). Oxford University Press.
- Bora, T. (2018). *Milliyetçiliğin provokasyonu- Yugoslavya*. İletişim Yayınları.
- Cassese, A. (2007). The Nicaragua and Tadić tests revisited in light of the ICJ judgment on genocide in Bosnia. *European Journal of International Law*, 18(4), 649-668. <https://doi.org/10.1093/ejil/chm034>
- Centrih, L. (2016). *The road to collapse: The demise of the League of Communists of Yugoslavia*. Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe.
- Cigar, N. L. (1995). *Genocide in Bosnia: The policy of "ethnic cleansing"*. Texas A&M University Press.
- Dikici, A. (2016). Bosna Savaşı'nda Srebrenica savunmasının komutanı Naser Oriç'in hikâyesi. *Avrasya Etüdlere*, 50(2), 50–86. <https://dergipark.org.tr/en/pub/avrasya/issue/35350/392492>
- Dixon, M., McCorquodale, R. ve Williams, S. (2011). *Cases and materials on international law*. Oxford University Press.
- Faucompret, E. (2001). *The dismemberment of Yugoslavia and the European Union*.
- Godina, V. V. (1998). The outbreak of nationalism on former Yugoslav territory: A historical perspective on the problem of supranational identity. *Nations and Nationalism*, 4(3), 409–422. <https://doi.org/10.1111/j.1354-5078.1998.00409.x>
- Gutman, R. (1994). *Bosna'da soykırım günlüğü*. Pınar.
- Hobsbawm, E. (2020). *Kısa 20. yüzyıl: 1914- 1991 aşırılıklar çağı*. Everest Yayınları.
- Holbrooke, R. (2011). *To end a war: the conflict in Yugoslavia–America's inside story–negotiating with Milosevic*. Modern Library.
- Honig, J. W. ve Both, N. (1996). *Srebrenica: Record of a war crime*. Penguin Books.
- International Court of Justice, "Case Concerning the Application of the Convention of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro): Judgment (Soykırım Davası)" (2023, 3 Temmuz), 26.02.2007, <https://www.icj-cij.org/en/case/91/judgments>.
- International Law Commission, Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts (2023, 10 Haziran), November 2001, Supplement No. 10 (A/56/10), chp.IV.E.1., https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf.
- İbrahim, K. (2013). *Uluslararası hukukta temel belgeler*. Seçkin Yayıncılık.
- Jelavich, B. (2006). *Balkan tarihi: 20. yüzyıl*. Küre.
- Johnstone, D. (2003). *Fools' crusade: Yugoslavia, NATO, and Western delusions*. NYU Press.
- Kaplan, R. D. (2014). *Balkan ghosts: A journey through history*. Picador.
- Karatay, O. (2002). *Bosna-Hersek barış süreci: Dayton Barış Antlaşması eki ile*. Karam Araştırma ve Yayıncılık.
- Mann, M. (2005). *The dark side of democracy: Explaining ethnic cleansing*. Cambridge University Press.
- Mayall, J. (1996). *The new interventionism, 1991-1994: United Nations experience in Cambodia, former Yugoslavia and Somalia*. Cambridge University Press.

- Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) (2023, 23 Haziran), Merits, Judgment, *I.C.J. Reports* (Nikaragua Davası), 1986, <https://www.icj-cij.org/en/case/70/judgments>.
- Mulaosmanović, A. (2019). Islam and Muslims in greater Serbian ideology: The origins of an antagonism and the misuse of the past. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 39(3), 300–316. <https://doi.org/10.1080/13602004.2019.1652408>
- NATO (2008), Footage of Karadžić's speech NATO review, 'Karadžić: from Sarajevo to the Hague' (2023, 18 Haziran), 26.08.2008, 2008, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2008/08/26/karadzic-from-sarajevo-to-the-hague/index.html>.
- Oliver, I. (2005). *War & peace in the Balkans*. Tauris in assoc. with New Europ. publ.
- Owen, D. (1995). *Balkan odyssey*. Harcourt.
- Parry, C., Grant, J. P. ve Barker, J. C. (2009). *Parry & Grant encyclopaedic dictionary of international law*. New York: Oxford University Press.
- Pavkovic, A. (2000). *The fragmentation of Yugoslavia: Nationalism and war in the Balkans*. Springer.
- Prosecutor v. Radislav Krstic, (IT-98-33-T) (2023, 18 Haziran), 19.04.2004, <https://www.icty.org/en/case/krstic>.
- Prosecutor v. Radovan Karadžić, (IT-95-5/18) (2023, 24 Haziran), 29 Eylül 2014 Duruşması, <https://www.icty.org/en/case/karadzic>.
- Shaw, M. N. (2015). *What is genocide?* Cambridge University Press.
- Shaw, M. N. (2017). *International law*. Cambridge university press.
- The Spanish Zone of Morocco Claims Case (2023, 28 Haziran), 2 RIAA 615, 1925, https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_169.pdf.
- UN Security Council Mission (UNSCM), Report of the Security Council Mission Established Pursuant to Resolution 819 (1993) (2023, 01 Ağustos), 30.04.1993, <https://www.refworld.org/docid/4c4d3d202.html>.
- UN Security Council, Security Council Resolution 757 (1992) [Bosnia and Herzegovina-S/RES/757] (2023, 18 Temmuz), 30.05.1992, <https://www.refworld.org/docid/3b00f2122c.html>.
- UN Security Council, Security Council Resolution 819 (1993) [Bosnia and Herzegovina- S/RES/819] (2023, 9 Haziran), 16.04.1993, 1993, <https://www.refworld.org/docid/3b00f2bc28.html>.
- UN Security Council, Security Council Resolution 836 (1993) [Bosnia and Herzegovina-S/RES/836] (2023, 21 Haziran), 04.06.1993, <https://www.refworld.org/docid/3b00f15330.html>.
- Waeber, O. (2008). Toplumsal güvenliğin değişen gündemi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 151–178. <https://dergipark.org.tr/en/pub/uidergisi/issue/39260/462357>
- Weidmann, N. B. (2011). Violence “from above” or “from below”? The Role of Ethnicity in Bosnia's Civil War. *The Journal of Politics*, 73(4), 1178–1190. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1017/S0022381611000831>
- Wiebes, C. (2003). *Intelligence and the war in Bosnia, 1992-1995* (Vol. 1). LIT Verlag Münster.
- Wood, W. B. (2001). Geographic aspects of genocide: A comparison of Bosnia and Rwanda. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 26(1), 57–75. <https://doi.org/10.1111/1475-5661.00006>
- Zimmermann, W. (1996). *Origins of a catastrophe: Yugoslavia and its destroyers—America's last ambassador tells what happened and why*. Crown.